

Rocznik Jeleniogórski: pismo regionu Karkonoszy. Tom 54. Jelenia Góra: Towarzystwo Przyjaciół Jeleniej Góry, 2022. 376 stran. ISSN 0080-3480

Řadu let se věnujeme hodnocení kvalit ročenky, vycházející péčí redaktora Mgr. Ivo Łaborewicze. Je nám velkou radostí poblahopřát redakci a vydavatelům (spoluvydavatelem je Státní archiv ve Vratislavi, pobočka v Jelení Hoře) ke krásnému úspěchu, jakým jistě je vítězství Roczniku Jeleniogórskiego (ročníky 52 a 53) v 7. mezinárodní soutěži „Nejlepší publikace o horách“ v kategorii periodik, jež se konala v roce 2022 v Krakově.

Článků je tentokrát šest. Za zmínku jistě stojí příspěvek Stanisława Firszt *Jelenohorský „Szczerbiec“ – meč knížete Bolka* (s. 29–42), věnovaný zřejmě nejceněnější památce archeologicko-historického oddělení Krkonošského muzea v Jelení Hoře. Jako „dar knížete Bolka“ byl chován na tamní radnici, součástí expozice muzea byl od přelomu 19. a 20. století, avšak za časů Adolfa Hitlera musel být uklizen do depozitáře jako politicky nevhodný. Roku 1950 se stal majetkem státu a skončil v depozitáři na zámku v Bolkově. S. Firszt jako tehdejší ředitel Okresního muzea v Jelení Hoře přestěhoval sbírky do nové budovy muzea v Jelení Hoře a roku 2008 byl meč poprvé popsán. Autor jej datuje do 1. poloviny 14. století a připisuje svídnicko-javorskému knížeti Bolkovi II. Malému, který ho mohl v roce 1346 věnovat Jelení Hoře jako „*gladius iustitiae*“. Tak jako „Szczerbiec“ (zubatý meč) krále Vladislava Lokýtky byl používán od roku 1320 při korunovacích polských králů, měl obřadní význam i tento Bolkův meč.

Článek Arkadiusza Kuzio-Podruckého *Dvorská kariéra hraběte Emanuela Gotharda Schaffgotsche* († 1878) (s. 43–50) je zasvě-

cen jednomu ze synů Leopolda Gottharda Schaffgotsche – měl třináct sourozenců, a protože nebyl prvorozený, nestal se dědicem fideikomisu a svou zářnou kariéru na dvoře pruského krále si musel poctivě odpracovat.

Grzegorz Tomicki se v důkladné studii *Mezi nebem a zemí. Projev kultu sedmi archandělů ve freskové ikonografii pocister-ského souboru v Jelení Hoře – Teplicích* (s. 51–97) zabývá dějinami tohoto kultu již od doby starověku. K objevení fresek, jež zřejmě nepocházejí z dílny slavného Michaela Willmanna, ale některého z místních umělců, došlo při nedávné rekonstrukci proboštství expozitury bývalého cisterciáckého kláštera v Krzeszově pro potřeby Muzea přírody. Pocházejí z let 1687–1689, zamalovány byly zřejmě po sekularizaci kláštera v roce 1812.

Německý oblíbenec židovské kritiky Gerhart Hauptmann je pojednán v článku Krzysztofa A. Kuczyńského (s. 99–110). Známý slezský spisovatel a nositel Nobelovy ceny měl mezi Židy mnoho přátel, některými se autor podrobně zabývá a odmítá názor, že by byl Hauptmann antisemitisticky zaměřen – byl však nebojovný a konformní povahy a k arijsství měl ambivalentní vztah.

Pro nás je jistě nejzajímavější studie Jerzy Kordase *Operace „Krkonoše“*. Plán invaze vojsk ČSSR do Dolního Slezska v prosinci 1980 (s. 111–138). Myšlenky a požadavky Nezávislého odborového svazu „Solidarita“ vyvolávaly v Sovětském svazu, NDR a Československu velké znepokojení, generální tajemník KSČ Gustáv Husák varoval před šířením kontrarevoluce a byl připravován ozbrojený zásah, i když politici upřednostňovali potlačení hnutí polskou státní mocí. ČSLA bylo vymezeno teritorium na jihu a západě Polska, zejména na Dolním Slezsku, německé armádě západní

část, zatímco Sověti měli obsadit střední a východní část Polska. Bojová pohotovost byla vyhlášena na 6. prosince, rozdána ostrá munice, k překročení hranic mělo dojít 8. prosince pod záminkou cvičení vojsk Sojuz 80. Z ČSSR mělo v rámci tajné operace „Krkonoše“ vstoupit na polské území 45 tisíc vojáků ČSLA (podle gen. Procházky – v čele s gen. Milanem Václavíkem) a dále jednotky SSSR dislokované na našem území od r. 1968. Autor zaznamenává i ohlasy v ČSLA a v československé veřejnosti. Mráz tehdy dosahoval -20 °C, v československé armádě žádné velké nadšení z „revanše za rok 1968“ nepanovalo. Proti intervenci byli zásadně Maďaři a Rumuni. 5. 12. slíbil L. Brežněv prvnímu tajemníkovi PSDS Stanisławu Kaniovi, který odmítl s intervencí souhlasit, že vojska do Polska nevstoupí – a kupodivu to splnil.

V oddíle Materiály a prameny je jistě zajímavý příspěvek Krzysztofa A. Kuczyńského *Sbírka antických mincí Gerharta Hauptmanna* (s. 143–144). Svědectvím o této sbírce, čítající na 250 mincí, je katalog ve Státní knihovně v Berlíně; v roce 1993 se objevily na aukci v Basileji. Do doby rozkvětu horských bud nás přivádí článek Ivo Łaborewicze *Pachtovní smlouva Schlingelovy boudy (na Polaně) v Krkonoších z r. 1899* (s. 145–165). Přináší však mnohem více než přepis této smlouvy, neboť podrobně zachycuje historii boudy již od roku 1633, v roce 1897 zakoupené hr. Schaffgotschem – a r. 1966 zcela vyhořelé. Smlouva o pronájmu Josefu Poppemu obsahuje kromě podrobných podmínek také úplný inventář zařízení boudy. K obzvláště zajímavým textům nutno zařadit medailónek *Prof. Dr. Ing. h. c. Otto Intze – člověk, který zkrotil živel a zapřáhl jej do práce* (s. 166–173) od Ryszarda Knolla. Intze (1843–1904), profesor stavebních konstrukcí

a vodních staveb na polytechnice v Cáhách, byl tvůrcem patentovaných vodojemů na pitnou vodu a 55 přehrad ve Slezsku i severních Čechách. Stanisław Firszt publikuje *První poválečnou tiskovou zprávu o zajištění polských uměleckých děl v Jelenohorské kotlině r. 1945* (s. 185–190) a následně seznamuje čtenáře s *Výsledky průzkumu ohledně rozptýlených sbírek rodu Schaffgotschů v letech 2018–2021* (s. 191–238). Tentokrát se věnuje artefaktům, které se po válce dostaly do hraných filmů, dále sbírkám knih, herbářům, sbírkám přírodnin, zbraní a dalších historických předmětů rozptýlených bez jakékoli dokumentace po muzeích celého Polska; v jedné horské boudě objevil i vycpaného medvěda z schaffgotschovského paláce v Teplicích. Stovky, možná tisíce předmětů skončily v soukromých rukou a setkáváme se s nimi v antikvariátech a na internetových portálech. Epidemie covidu-19 a odchod dr. Firszta do důchodu probíhající průzkum přervaly a je otázkou, zda v něm bude někdo pokračovat. Přál by si, aby v Jelení Hoře mohlo časem vzniknout Národní muzeum Krkonoš, opírající se jak o reálné sbírky Schaffgotschů, tak o virtuální katalog dnes rozptýlených artefaktů. V dalším příspěvku Stanisław Firszt informuje o *Řezbářské škole v Teplicích 1902–2020* (s. 239–252), jejích učitelích a absolventech.

Oddíl Zprávy přináší opět důkladnou rekapitulaci činnosti Státního archivu ve Vratislavi – pobočky v Jelení Hoře za rok 2021, kterou sepsal Ivo Łaborewicz (s. 267–270). Převzaty byly tři nové archivní fondy a 102 přírůstků, celkem přijato 89,84 bm. Aktuální rozsah činí 883 fondů o 3 111,27 bm z let 1309–2021. Archivní knihovna obnáší 10 834 svazků. Zpracováno bylo 5 fondů o velikosti 2,49 bm. Poč archívním dohledem se nalézá 92 organi-

zací, v nichž je uchováváno 8 922,25 bm dokumentů kategorie A, přičemž 793,48 bm by již měl archiv převzít. Provedeno bylo 155 skartačních řízení a poskytnuto 324 konzultací. Konzervací prošlo 84 670 archivních jednotek. Digitalizováno bylo 290 archivních jednotek. Studovnu navštívilo 140 badatelů, a to 211x. Kapacita archivních depotů je vyčerpána, proto se připravuje přestěhování studovny do jednoho z inspekčních pokojů, přemístění výstavních a konferenčních aktivit do ní a uvolnění výstavního sálu pro uložení archiválií. S výroční zprávou za rok 2021 se vedle různých spolků tentokrát přidalo i Krkonošské muzeum v Jelení Hoře, kde po úmrtí ředitele Przemysława Wiatra vyhrála konkurs Julita Izabela Zaprucka. Díky projektu *Cesta skla na polsko-českém pohraničí* byla ve spolupráci s Muzeem skla v Novém Boru v Krkonošském muzeu zřízena funkční huť, zvaná *Laboratoř skla*. Muzeum bylo vyznamenáno Polským svazem nevidomých *Dolnoslezským klíčem úspěchu 2021*.

Mezi recenzemi s potěšením nacházíme náš sborník č. 34, o němž zevrubně pojednal Ivo Laborewicz a v závěru vyslovil návrh, že by bylo dobré současně publikovat v obou našich sbornících studie na stejné téma, z pohledu polského a českého, což by mohlo vést k zajímavým závěrům. Další je věnována sborníku *W krai- nie Duchy gór*, zasvěcenému nedávno zesnulému dr. P. Wiaterovi. Obsáhlou bibliografii jeho děl vytvořil Ivo Laborewicz, jenž byl také jedním z pořadatelů sborníku. Našeho území se dotýká také průvodce Stefanie Żelasko *Szlak szkła na Polsko-czeskim pograniczu*, popisující turistickou stezku, vytvořenou muzei v Novém Boru a Jelení Hoře – recenzent dr. Firszt však knížku stihl oprávněnou kritikou za řadu závažných historických omylů. Vy-

brané události *Jelenohorské kroniky* za rok 2021 připravil Krzysztof Tęcza (s. 359–373).

Všechny publikované příspěvky mají vysokou úroveň, opatřeny jsou klasickým poznámkovým aparátem a resumé v jazyku anglickém, českém a německém; rovněž obsahy sborníku jsou v těchto jazycích.

Ivo Navrátil

Vůdce národa: František Ladislav Rieger a jeho místo v české politice, kultuře a vědě. Viktor Pavlíček, Luboš Velek (eds.). Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2021. 523 stran. ISBN 978-80-88304-57-9

S tříletým odstupem od vědecké konference, konané při příležitosti výročí narození tohoto významného staročeského politika ve Vlasteneckém sále Karolina, vydal Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky mimořádně obsáhlý sborník referátů, který nesporně potěší každého, kdo se zabývá dějinami české společnosti ve druhé polovině 19. století. Mezi účastníky konference a následně mezi autory této kolektivní monografie se objevilo 25 věhlasných jmen předních expertů na toto období, včetně několika zahraničních odborníků. Na tomto místě není možné zkoumat všechny zařazené příspěvky, proto bychom chtěli upozornit alespoň na některé.

Úvodní referát „*Vůdce národa František Ladislav Rieger a jeho místo v české politice, kultuře a vědě; přehled o stavu výzkumu*“ připravili svolavatelé konference a editoři sborníku Luboš Velek a Viktor Pavlíček (ten kupodivu vypadl ze závěrečného seznamu autorů) z pořadatelské instituce. Kriticky shrnuje všechny významnější po-

činy vykonané na poli poznání života a díla „jedné ze stěžejních postav dějin českých zemí i habsburské monarchie“. Připomíná nešťastné chápání Riegra tzv. Po-divenem a naopak je potěšitelné číst, že významné místo je přiznáváno i semilské konferenci konané v roce 2003 a sborníku z ní, vydanému v řadě supplement Z Českého ráje a Podkrkonoší. Podle autorů je škoda, že záslužná riegrovská monografie od Roberta Saka „*Rieger. Příběh Čecha devatenáctého věku*“ (Semily: město, 1993) a vydaná o deset let později jen v podstatě se změněným názvem „*Rieger. Konzervativec nebo liberál?*“ (Praha: Academia, 2003) svou přece jen omezenou heuristikou i metodologickým zakotvením již úplně nesplňuje požadavky dnešní historické vědy. Tento úkol proto stále před námi stojí jako závažná výzva. F. L. Rieger si nepochybně moderní biografii zaslouží, a tak snad můžeme doufat a věřit, že se jí už brzy dočká. Také práce na riegrovských edicích zůstala na půli cesty, i když v současnosti jsou vydávány sborníky korespondence Riegrových současníků, v nichž se jeho dopisy objevují. Oceněna je záslužná badatelská práce Milana Vojáčka a úsilí praprapravnuka F. L. Riegra Václava Macháčka, korunované nedávným vytvořením stálé expozice Riegra a Palackého na zámku Malčí. Jen bychom doplnili, že Riegrův pomník na tehdy Gottwaldově náměstí v Semilech sice zůstal i za totalitních režimů na svém místě, ale s osekányi hesly na jeho čtyřech stranách a na OV KSČ prý ideologická tajemnice Miluška Klimešová zcela vážně přemýšlela o přestěhování pomníku na Riegrovu stezku – už to ale nestihla. Riegrova chata na Kozákově se desítky let nazývala Turistickou chatou – teprve po odkoupení chaty semilským odborem KČT od RaJ Turnov se vrátila k původnímu názvu. Riegrovu svět-

ničku s památkami na slavného rodáka, slíbenou městem rodině, nemáme na kozákovské chatě dodnes.

První blok statí byl nazván *Politická kultura v habsburské monarchii a Riegrův podíl na jejím utváření*. Obsahuje následující studie: Jiřího Štaifa *Palacký, Rieger, Bráf. Tři generace české národní elity mezi identitou a transnacionalitou* (s. 41–61), Magdaleny Pokorné *František Ladislav Rieger ve světě Karla Havlíčka* (s. 62–68), Eduarda Mikuška *František Ladislav Rieger a říšský sněm 1848–1849* (s. 69–76), Pavla Fabiniho *Volební zápasy vůdce národa. Cesty F. L. Riegra k zemským poslaneckým mandátům* (s. 77–94), Vratislava Doubka *Slabost česko-rakouského liberalismu na příkladu F. L. Riegra* (s. 95–114). Z regionálního pohledu bych vyzdvihl zajímavý Fabiniho příspěvek, zabývající se peripetiemi voleb F. L. Riegra do říšského nebo zemského sněmu za rodný kraj. S kampaní proti mladočechům, reprezentovaným zde Antalem Staškem, mu významně pomáhal semilský lékárník a přítel Rudolf Husák.

Druhý okruh *Formování moderních národních společností a jejich vzájemné interakce* začleňuje Riegra do evropského prostoru a přináší studie Tomáše Masaře *Palacký, Rieger a Fennomanié. Vztahy národních hnutí ve Finsku a v českých zemích v druhé polovině 19. století* (s. 117–136), Lothara Höbelta z vídeňské univerzity *Rieger und die Deutschliberalen: die versäumten Gelegenheiten der Verständigung und ihre Folgen* (s. 137–158), Andreje Rahtena z Lublaně *Die Slowenen und Tschechen im eisernen Ring: einige Anmerkungen zur slowenisch-tschechischen Zusammenarbeit im Wiener Reichsrat* (s. 159–174) a maďarské historičky Ágnes Tamás *Die Tschechen in ungarischen Witzblättern in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts* (s. 175–198).

Ve třetím oddíle nazvaném *Politická kultura a praxe v habsburské monarchii* nalézáme stať rakouského badatele Petera Urbanitsche František L. Riegers *Habilitationsversuch im Jahr 1851* (s. 201–213), Mileny Lenderové *Složitá cesta k audienci F. L. Riegra u Napoleona III. Česká moskevská pouť očima francouzského tisku* (s. 214–229), Aleny Šimůnkové *Politika ve stínu aféry Montagsrevue: mediální boj F. L. Riegra a Julia Grégra* (s. 230–239), Luboše Velka *Soupeření o post nejzdárnějšího syna národa českého: Rieger versus Skrejšovský* (s. 240–269), Pavla Cibulky *Česko-moravská politická spolupráce v době Taafeho vlády – Rieger, Pražák a agrární opozice v národní straně na Moravě* (s. 270–291).

Čtvrtá část *Věda, kultura a osvěta jako nástroje kultivace společnosti* obsahuje příspěvky Zuzany Kudzbelové *Význam (Riegerovho) Slovníka naučného v slovenskom prostredí* (s. 295–308), Viktora Velka *František Ladislav Rieger v hudebních skladbách* (s. 309–321), Antonie Doležalové *František Ladislav Rieger: ekonomický buditel, buditelský ekonom* (s. 322–335), Ilony Bažantové *Riegrova znalost dobové ekonomické teorie a jeho pokus o výuku moderní ekonomie na Pražské univerzitě* (s. 336–362). Podle Z. Kudzbelové Riegrem iniciovaný naučný slovník úspěšně suploval neexistující slovenský, protože vůbec poprvé díky slovenským spolupracovníkům přinesl na jednom místě zevrubné informace o významných postavách, místech a událostech slovenského národa. Autora těchto řádků zvláště zaujal přehled Riegrovy hudebně organizátorské a skladatelské činnosti, sestavený V. Velkem, který v úvodu svého příspěvku připomněl zlobné výroky Zdeňka Nejedlého proti Riegrovi, zvláště v souvislosti s Bedřichem Smetanou. Soupis obsahuje skladby věnované Riegrovi, skladby na jeho překlady,

skladby s jeho heslem *Nedejme se*, skladby na jeho básně, skladby in memoriam a eviduje také několik kupletů a dělnických písní protiriegrovských. Několik příspěvků se zabývalo Riegrovou neúspěšnou habilitací na Pražské univerzitě, o níž se ucházel česky psaným spisem *O statcích a pracích nehmotných a jich významu i postavení v národním hospodářství – jím a dalšími svými díly se stal zakladatelem naší politické ekonomie, který obdivuhodně brzy odhalil úskalí komunistického výrobního způsobu* (zvláště pěkně popsáno ve stati I. Bažantové).

V pátém okruhu je zkoumána *První rodina národa*. Marie Bahenská napsala stať *Veřejná činnost Marie Riegrové-Palacké* (s. 365–381), Martina Borovičková příspěvek *Dcery Riegrovy: sourozenecké vztahy Marie Červinkové-Riegrové a Libuše Bráfové ve světle komunikačních strategií ve vzájemné korespondenci* (s. 382–393), Zdeněk Nebřenský přemýšlí *Mezi rodinnou tradicí a osobní emancipací. Sociální a vztahové sítě Libuše Riegrové (Bráfové), 1875–1883* (s. 394–410), Pavel Máša se věnoval *Úsilí Libuše Bráfové a Václava Červinky o sepsání životopisu F. L. Riegra* (s. 410–439), Milan Vojáček se zaměřil na téma *Tchán hodný oběti. Václav Červinka, 30 let s F. L. Riegrem* (s. 440–450), zatímco Milada Sekyrková připomíná *Zahraniční studia Bohuše Riegra ve světle jeho korespondence s rodiči* (s. 451–462). Ponor M. Bahenské do dobročinného a osvětového působení Marie Riegrové je v řadě ohledů objevený – ukazuje, jak účinně dokázala využívat ve prospěch Spolku sv. Ludmily, první české průmyslové školy, mateřských škol, opatroven, chudých rodin autoritu svého otce i svého manžela. Archiváře potěšil příspěvek M. Borovičkové, těžící z bohaté korespondence Riegrových dcer, Marie a Libuše, dochované v Archivu Národního muzea i Li-

terárním archivu PNP. Z. Nebřenský zase k poznání sociálních sítí Libuše využil jejího deníku z let 1875–1883. Jistým symbolickým vrcholem svazku je pro mě Mášova obsáhlá studie o peripetiích Riegrovy biografie. Cenné vzpomínky na svého tchána publikoval Václav Červinka, někdejší ředitel jeho malečského velko- statku; o něm pojednal M. Vojáček.

Aparát knihy tvoří seznam pramenů a literatury, periodik, slovníků, parlamen- tarií a literatury, zkratk, české a německé resumé a jmenný rejstřík.

Sborník byl pečlivě připraven, tisko- vých chyb je zanedbatelně málo. Nemů- žeme však jen tak přejít podivnou grafic- kou libůstku, kdy rozsáhlý seznam literatury je sice řazen podle příjmení autorů, avšak každý titul začíná křestním jménem autora, které je tak jako příjmení ještě zvýrazněno verzátkami. Stejně tak jsou i v poznámkách křestní jména autorů zvýrazňována. Domníváme se, že v době, kdy jsou bibliografická pravidla kodifiko- vána normou ISO 690, není nutné vymý- šlet nějaká další, jež odkazy zbytečně zne- přehledňují.

Sborník přes svůj rozsah více prob- lémů otevírá, než řeší. Ukazuje nejen český, ale evropský rozměr Riegrovy osob- nosti, který v mnohém svou dobu před- běhl a dočkal se nepochopení. V tom ostatně tkví význam historických konfe- rencí, být inspirací pro účastníky a impul- zem pro další výzkum a směřování.

Ivo Navrátil

KŘÍŽ, Jaroslav a kol. Turnov. Praha: NLN, 2022. 470 stran. Dějiny českých, mo- ravských a slezských měst. ISBN 978-80- 7422-847-6

U příležitosti 750. výročí první písemné zmínky o Turnovu vydalo Nakladatelství Lidové noviny souborné zpracování jeho dějin. Dvanáctičlenný autorský kolektiv (Martin Barus, Jan Bubal, Miroslav Cogan, Pavel Jakubec, Jaroslav Kříž, Lenka Kří- žová, Lenka Laurynová, David Marek, Jan Novák, Jan Prostředník, Jiří Zoul Sajbt, Michaela Šolcová) v čele s Jaroslavem Kří- žem se ujal nesnadného úkolu a je zcela pochopitelné, že do jednoho svazku nelze vměstnat celou historii města. Kniha je členěna do devíti kapitol, z nichž první je věnována turnovské historiografii, další pak jednotlivým historickým obdobím až do současnosti. Výklad je podán téměř od počátků, resp. od starších prvohor. Přehledně jsou vylíčeny procesy, které půso- bily na geomorfologický charakter území Turnovska, jak jej známe dnes. Nastíněn je též vývoj vegetace, ovlivňovaný klima- tickými změnami i činností člověka. Dlou- hodobý archeologický výzkum města a okolí, jakkoli jde většinou o výzkum zá- chranný na plochách nové výstavby nebo v místech rekonstrukcí, přináší jednotlivě i v souhrnu cenné poznatky k lidské akti- vitě v období od závěru starší doby ka- menné až do novověku.

V otázce založení Turnova se autoři knihy vyrovnávají se starší literaturou a v kombinaci s poznatky získanými ar- cheology se uvážlivě přiklánějí k jedné z verzí o vzniku města: Původní osada, zřejmě nazývaná Turnov, se rozkládala na břehu Jizery, mezi potoky Stebenkou a Li- buňkou, odkud bylo osídlení postupně přenášeno v druhé polovině 13. století do prostoru dnešního náměstí a jeho okolí,

přičemž ke stanovení pevného půdorysu města došlo až po polovině 14. století.

Další výklad se již může opřít o stále četnější písemné prameny, zevrubně zpracované již na počátku 20. století Josefem Vítězslavem Šimákem v prvním svazku jeho *Dějin města Turnova nad Jizerou*, dovedeném až do roku 1620. Jeho další práce ovšem zahrnovaly i období mladší. Pro Turnov bylo, jen s relativně krátkými výjimkami, charakteristické jeho rozdělení mezi dvě vrchnosti od raných dob až do dvacátých let 17. století. Vztah s vrchností byl pro poddanské město určující a jeho proměny se odrážely v různých aspektech života obce, jak je v knize představen.

Kapitoly zahrnující středověk a raný novověk jsou strukturovány do podkapitol podle událostí nebo věcných témat. Výklad dějin od konce 18. století do současnosti je pojednán podle časových období (s předěly let 1848, 1918, 1945 a 1989) v rytmicky se opakujícím sledu tematických podkapitol, věnovaných obecně historickým událostem ve vztahu k lokálnímu politicko-správnímu vývoji, dále urbanistickému a stavebnímu rozvoji města, hospodářským poměrům, školství, náboženskému životu, kulturnímu a společenskému dění apod. Takové členění je logické a přehledné, skrývá však nebezpečí, že věc náležející svým tématem do více kapitol bude uvedena v každé z nich, zvláště když jsou dílem různých autorů. Opakovaně jsou v knize líčeny např.: stavba novogotického kostela Narození Panny Marie (s. 164, 182–183), loučení turnovského děkana Petra Františka Krejčího s věřícími v roce 1837 (s. 185, 188), šlechtitelské úspěchy Maškova zahradnictví (s. 235, 284) nebo první promítání v novém kině v roce 1930 (s. 277, 299).

Přestože autoři pro období po roce 1945 hojně čerpali z městských kronik,

které jsou vděčným zdrojem vybraných a uspořádaných informací o dění ve městě, nezůstali jen při nich. Vhodně využili nemnohé práce zabývající se důležitými úseky dějin města a regionu (např. lety 1968–1970 nebo událostmi roku 1989), stejně jako publikované vzpomínky pamětníků. Rozsah knihy neumožnil věnovat se podrobně všem tématům, některá jsou proto podána spíše formou komentovaných výčtů, což je zvláště patrné v kapitole o současném Turnovu. Zajímavá je kapitola o poválečné církvi, založená převážně na studiu církevních archivních fondů. Lze se těšit, až se turnovští historiografové ponoří také do archivních fondů okresních národních výborů Turnov a Semily!

Následující poznámky vycházejí z odborného zájmu recenzenta. Nemají snižovat zásluhy tvůrců knihy, nýbrž být jen malou pomůckou čtenářům.

V rámci městského úřadu v Turnově druhé poloviny 17. století i později nelze hovořit o čtyřech rychtářích, z nichž jeden – hraběcí rychtář (jinak fiskál), později aktuár – byl volen měšťany (s. 115). Jeho funkce totiž byla na rozdíl od tří městských rychtářů zcela jiná, podobná královským rychtářům v královských městech. Z řad měšťanů jmenovala hraběcího rychtáře vrchnost, především proto, aby osobně dohlížel nad řádným výkonem městské správy.

Autoři uvádějí, že dřevěná soška Panny Marie Turnovské, umístěná v mariánském kostele, je bezpečně doložena zřejmě až roku 1758 (s. 151). Soška je však zmiňována již k říjnu 1712 v soudobých pamětech turnovského pekaře Kristiána Vejrycha (srov. ZČRP 22, 2009, s. 68–69).

Počet řemeslníků, v tomto případě kamenářů, uvedených v revizitačním elaborátu tereziánského katastru z roku 1757

(s. 173), byl převzat z vizitačních protokolů pořízených v roce 1719. Nevypovídá tedy o počtu řemeslníků v roce 1757.

Ve jmenném rejstříku jsou Jeníkové Zásadští z Gemsendorfu zařazeni pod G a také pod Z, ačkoli by podle svého příjmení Jeník měli patřit pod J.

Zbrkle nepřesné je označení rozhlasových stanic Hlas Ameriky a Svobodná Evropa za nelegální (s. 313).

Některé informace, které se v textu vyskytují, by bylo vhodné uvést také v souhrnném přehledu, např. údaje ze sčítání lidu nebo seznam starostů města a předsedů MNV.

To jsou však spíše kosmetické vady. Při porovnání úkolu, před kterým autoři stáli, s čtivým výsledkem, jehož dosáhli, jim nelze vyčítat, že to či ono opomněli nebo jen stručně zmínili. Knihy jako tato dokládají důležitou roli pracovníků regionálních institucí – muzeí a archivů – pro systematické poznávání místní historie a krajiny a jsou zároveň pobídkou k dalšímu bádání.

Jan Boháček

ŠTEMBERKA, Otto a ZAHRADNÍK, Pavel. *Cesty Vlachů: mysterium Antonia z Florencie: středověké rukopisy z počátků osídlování Krkonoš, Jizerských hor, Lužických hor a Jeseníků*. Vrchlabí: Green Mango, s. r. o., ve spolupráci se sdružením Trutnov – město draka, 2022. 213 stran. ISBN 978-80-908041-9-7

Úvodem třeba zmínit, že oba autoři aktuální publikace tvoří jádro kolektivu Trutnov – město draka, tudíž v oblasti regionální (nejen) středověké historie s příděchem mystiky nejsou žádnými nováčky. Vlašské problematice a tématy s ní spoje-

nými se věnují dlouhodobě a mnohé již s kolegy Kotyzou a Semerádem publikovali v kvalitních vesměs odborných člancích ve sborníku *O našich pokladech*, který vychází každoročně od roku 2013, či v letech 2016 a 2018 ve sborníku *Logos*. Jistým předvojem *Cest Vlachů* je Štemberkova zdařilá kniha *Znamení hledačů: po stopách prospektorů, alchymistů a laborantů v Krkonoších a pod horami* vydaná v Boru v roce 2020. Badatelé však během posledních dvou let učinili řadu dalších pozoruhodných objevů, jejichž shrnutí a analýzu nabízí právě *Cesty Vlachů*.

Osobně mi velmi konvenuje, když jsou autoři podobných počinů schopni smysluplně kloubit odbornost s populárně naučným narativem přístupným alespoň trochu poučeným čtenářům. Nesmí to ale být „kočkopes“, ale kompromis, což se v tomto případě podařilo na výtečnou. Z hlediska formy i obsahu tedy text v zásadě splňuje normy odborné monografie, přičemž je čitelný i pro ty, kteří se běžně odbornými texty nezabývají, plus je obohacen o kapitoly obsahující řadu souvisejících zajímavostí. Důsledkem toho je pochopitelně omezený poznámkový aparát a absentuje aparát citační (což je škoda, a též neodpustitelná výtka, ale seznam zdrojů najdeme na konci) a je užíváno minimum „cizích“ slov, ačkoliv se zde objevuje celá plejáda specifických pojmů, bez kterých by sdělení postrádalo smysl. Kniha však obsahuje i glosář, který dobový, zejména alchymistický slovník vysvětluje. Jako pomyslná červená nit se celým textem line kladení otázek a odpovídání na ně. Někdy autoři v rámci výzkumu kýženou odezvu najdou, jindy bez vytáček bohorovně přiznávají, že neví. Jsou však puzeni vnitřní touhou v budoucnu odpovědi hledat. Jejich snaha se neodehrává pouze v teoretické rovině, ro-

zuměj studiem dostupné literatury a primárních zdrojů objevených v evropských archivech, ale též v rovině praktické, což obnáší výpady do terénu, hledání konkrétních vlašských značek a dalších symbolů, odkazů či aluzí vedoucí k rozklíčování vlašské problematiky. Terénní činnost je bohatě vizuálně dokumentována kvalitními snímky, zachycenými zejména objektivem kolegy z badatelského týmu Petra Kotyzy i Otty Štemberky. Když se navíc povede vše umocnit uváženým výběrem precizně zpracované vizuální složky, tedy se vším všudy profesionální citlivě pojatou grafickou úpravou, výsledkem je kniha, která si zaslouží čestné místo v knihovně milovníka Krkonoš, respektive Podkrkonoší, konkrétně v širší polici, poněvadž její formát je ze zřejmých důvodů A4.

Úvodní kapitola je záměrně koncipována jako iniciace do dobové situace a tématu. Prostřednictvím parafráze povídky významného badatele o vlašské problematice Karla Schneidera beletristickou formou evokuje jakési „bezčasé pradávno“ a tajemno, seznamuje nás s tím, kdo byli Vlaši, jak smýšleli, proč se do hor vydávali atd. Následuje kapitola šířeji objasňující kontext tematiky, kterou se bude kniha zabývat. Klíčovým tématem je rukopis Antonia z Florencie z první poloviny 15. století, známý jako Wroclawská vlašská kniha, jehož originál se podařilo autorům objevit. Ten je „*soupisem převážně horských lokalit, a popisuje cesty, které k nim vedou. Jedná se o lokality s výskytem drahých rud a kamenů*“. Antonio je historicky nejednoznačně uchopitelná postava, jak je zřejmé z další kapitoly obšírně mapující jeho životní cesty, nicméně řadu let působil na slezské straně Krkonoš a podnikal výpravy do hor za účelem hledání drahých kamenů a rud. Jelikož byl i zdatným alchymistou,

s největší pravděpodobností sepsal i traktát *Cesta spravedlivých v alchymii*, jímž se kniha též zabývá. Najdeme zde tedy reprint originálu pravděpodobně nejstarší dochované vlašské Wroclawské knihy, i její přepis v němčině a překlad do češtiny, totéž týkající se přepisu téže knížky z 18. století a také český překlad *Cesty spravedlivých*, vše v rámci odborných lingvistických a komparativních regulí. Spolu s prohloubením společensko-psychologického poznání Vlachů coby osob, které historicky nejdříve trávily delší čas v horách na pomezí Čech a Slezska, je nepochybným aktivem Štemberkovy a Zahradníkovy studie poměrně komplexní výklad míst, které Antonius ve svých rukopisech reflektuje. Bezmála pět desítek stran se zabývá konkrétními lokalitami, zmiňovaných Antoniem. Ty badatelé nastudovali, navštívili a prostřednictvím vlašské problematiky s odkazy na relevantní literaturu a zdroje osobitě interpretují. Lokality přesahují hranice Krkonoš, jak je zřejmé z podtitulu knihy. Tato analýza přispívá k rozkrytí původu řady lokálních jmen a je zřejmě největším odborným přínosem, nejen na poli historické toponymie, respektive toponomastiky.

Nechybí ani medailonky předchozích badatelů o Vlaších, informace o dalších vlašských knížkách, též reflexe relace Vlachů a laborantů. Před závěrečným srovnáním grafických podob vlašských značek z různých časových období a obrazovou přílohou, zahrnující dobové vyobrazení středověkých alchymistů a též téměř neznámé vyobrazení Rybrcoula z mapy Čech Johanna Gringera z konce 60. let 16. století, je vyslovena velmi vážná a odvážná hypotéza, totiž že „*jsme skutečně po několika staletích opět oživilí nejstarší podobu Ducha hor – Rybrcoula, a nelze přitom vyloučit, že jeho původ pochází z představ Vla-*

chů". Badatelé mají na mysli předhelwigovské zobrazení Rybrcoula v podobě magického obrazce, připomínajícího charakteru andělů nebo démonů, který zřejmě koreluje s Vlasy už v 15. století. Tuto revoluční tezi, jež by posunula „zrození“ a zřejmě i ranou charakteristiku klíčového folklorně mystického fenoménu našeho regionu o více než sto let před současný krakonošovský diskurs, by mohl potvrdit nález originálu Drážďanské vlašské knížky. Pravda, v minulosti se myšlenka hledat původ Rybrcoula u Vlasků v 15. století objevila, ale doposud nebyla nikým prokazatelně potvrzena, protože v nejstar-

ších rukopisech zmínky o Rybrcoulovi ne-
najdeme, pouze v jejich pozdějších opi-
sech, které jsou ovlivněny dobovým křes-
ťanským étosem.

V rámci shrnutí lze stručně konstatovat, že je „knihou vsutku fenomenální dílo“, jak ji v její předmluvě charakterizuje kolega a přítel autorů, osobnost mnoha profesí Martin Stejskal, který přispěl i několika výklady frontispisů týkajících se alchymie a dalšími komentáři. Důsledné studium pramenů v kombinaci s prací v terénu nepřekvapivě prohlubuje poznání širšího regionu Krkonoš.

Libor Dušek

Autoři tohoto svazku:

- Beránek Vojtěch, Bc., Regionální muzeum a galerie v Jičíně / OSVČ
Boháček Jan, Mgr., Praha, e-mail: jan.bohacek@tiscali.cz
Cogan Miroslav, PhDr., Muzeum Českého ráje Turnov, e-mail: cogan@muzeum-turnov.cz
Dospíšilová Veronika, Mgr., Regionální muzeum a galerie v Jičíně,
e-mail: dospisilova@muzeumhry.cz
Drnovský Pavel, Mgr., Ph.D., Univerzita Hradec Králové, e-mail: pavel.drnovsky@uhk.cz
Dušek Libor, Mgr., Ph.D., Katedra sociální a kulturní antropologie, FF Univerzity Pardubice,
e-mail: libor.dusek2@upce.cz
Jakubec Pavel, Mgr., SOA v Litoměřicích – SOkA Semily, e-mail: jakubec@soalitomerice.cz
Kmuníček Vilém, Mgr., Bílovice nad Svitavou, e-mail: vilemkmunicek@seznam.cz
Knobová Veronika, Bc., Regionální muzeum a galerie v Jičíně, e-mail: archeolog@muzeumhry.cz
Košek Jakub, Regionální muzeum a galerie v Jičíně / OSVČ
Krausová Jana, Krkonošské muzeum Jilemnice, e-mail: jkrausova@krnap.cz
Křížová Lenka, Mgr. Bc., Ph.D., Turnov, e-mail: lenka.prochazk@gmail.com
Matoušek Josef, Mgr., SOA v Hradci Králové – SOkA Jičín, e-mail: josef.matousek.ml@seznam.cz
Mojsl Antonín, Mgr., Muzeum Českého ráje Turnov, e-mail: mojsl@muzeum-turnov.cz
Morávková Lenka, Mgr., Městský úřad Lomnice nad Popelkou, e-mail: lenka.lomnice@seznam.cz
Navrátil Ivo, PhDr., Městský úřad Semily, e-mail: ivo.navratil@seznam.cz
Peřina Ivan, Mgr., Národní památkový ústav, ÚOP v Liberci, e-mail: periny@centrum.cz
Plachta Miloš, Mgr., Semily, e-mail: misa.plachta@centrum.cz
Povolný Daniel, PhDr., Ph.D., Ústav pro studium totalitních režimů,
e-mail: daniel.povolny@ustrcr.cz
Prostředník Jan, PhDr., Ph.D., Muzeum Českého ráje v Turnově,
e-mail: prostrednik@muzeum-turnov.cz
Schmidtová Dominika, Mgr., Regionální muzeum a galerie v Jičíně,
e-mail: schmidtova@muzeumhry.cz
Sirovátka Roman, Mgr., Muzeum Českého ráje v Turnově, e-mail: sirovatka@muzeum-turnov.cz
Starý Marek, doc. JUDr., Ph.D., Katedra právních dějin PF UK, e-mail: StaryM@seznam.cz
Úlovec Jiří, PhDr., Archivní správa MV ČR, e-mail: jiri.ulovec@mvcz.cz
Unger Jiří, Mgr., Ph.D., Regionální muzeum a galerie v Jičíně, e-mail: unger@muzeumhry.cz

Jednotlivé příspěvky recenzovali:

- Karol Bílek, prom. hist.
Mgr. David Marek
Mgr. Pavel Kracík